

جایگاه اجتماعی زنان در عاشورا

زهرا رضائیان*

قال الله تعالى: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ»^۱

مقدمه

بی تردید، زنان یکی از عناصر نقش آفرین در نهضت عاشورا بودند. به جرأت می توان گفت اگر قیام امام حسین علیه السلام، پایداری و ماندگاری اسلام را امضا کرد؛ سهم بزرگی از آن مرهون فداکاری زنانی است که در تاریخ، مثل و مانندی ندارند. زنان عاشورایی با حضور خود و نقش جاودانه شان ثابت کردند تکلیف اجتماعی، خاص مردان نیست؛ بلکه آنان نیز بنا بر وظیفه شرعی که بر دوش دارند، باید به جریان های اجتماعی توجه کنند و هر گاه مسئله حمایت از دین و اقامه حق به میان می آید، در صحنه حضور یابند. واقعه عاشورا اگر چه حقیقتاً تلخ و جانسوز است، اما در درون خود تابلوی زیبایی از آزادگی، شناخت انسان ها و بزرگی مقام زن است؛ تابلویی که در آن می توان زنان و مردان را دوشادوش یکدیگر در راه اعتلای حق مشاهده کرد؛ به گونه ای که مردان در صحنه نبرد جنگیدند و به شهادت رسیدند و زنان حتی در اسارت نیز پیام آنها را شهر به شهر به همگان ابلاغ کردند. نقش آفرینی زنان در حادثه عاشورا، الگویی برای زنان مسلمان است تا برای اعتلای کلمه الله و در راه

* کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث.

۱. فصلت، آیه ۳۰. آنان که گفتند: پروردگار ما فقط خدای یکتاست و بر این ایمان پایدار ماندند فرشتگان رحمت بر آنها نازل شوند (و مژده دهند) که دیگر هیچ ترسی (از وقایع آینده) و حزن و اندوهی (از گذشته خود) نداشته باشید و شما را به همان بهشتی که (انبیا) وعده دادند بشارت باد.

احقاق حق، در اجتماع حضور فعال داشته باشند؛ چنانکه در دوران مبارزه با حکومت منحوس پهلوی و نیز در دوران دفاع مقدس، زنان با الگوگیری از حضرت زینب علیها السلام و دیگر زنان عاشورایی، نقش‌های مهمی را رقم زدند.

حضور زنان در واقعه عاشورا

زنان در نهضت عاشورا دارای جایگاه ویژه‌ای هستند، تا آنجا که نقش و حضور فعالانه آنها در همه مراحل این نهضت به روشنی دیده می‌شود. در واقع آنان تبلور راستین ارزش‌ها و آرمان‌های مقدس اسلامی - انسانی بودند که علی‌رغم علاقه طبیعی‌شان به زندگی بی‌دغدغه در کنار همسر و فرزند، در آن برهه حساس تاریخی احساس مسئولیت کردند و سکوت و بی‌تفاوتی را روا ندانستند. آنان در تعارض دین و دنیا، دین را مقدم دانستند و برای ادای تکلیف شرعی خود، از تمام مظاهر دنیوی و علایق خویش گذشتند و نام خود را در تاریخ جاودانه کردند.^۱

زنان در واقعه عاشورا، گاهی در پس خيام و زمانی رزمنده‌ای نستوه در عرصه میدان مبارزه بودند؛ گاهی رقیق‌القلب و گاهی سرسخت و انعطاف‌ناپذیری که اعمال شگفت‌آور و شجاعت‌های بی‌نظیری را از خود به نمایش گذاشتند. اگر چه خداوند جهاد را بر زنان واجب نکرده است، اما هر گاه کشور اسلامی مورد هجوم دشمنان قرار گیرد یا اساس شریعت در معرض خطر واقع شود و نیروی مردان برای دفع خطر مهاجمین کافی نباشد؛ زنان باید وارد میدان شوند؛ چنانکه در حادثه عاشورا پای در عرصه میدان نهادند. در واقع تاریخ عاشورا بیانگر آن است که زن نیز می‌تواند برای رسیدن به والاترین مقام انسانی، همپای مردان و شهیدان اسلام گام بردارد و برای حفظ دین در میدان مبارزه نقش‌آفرینی کند. دکتر بنت الشاطی درباره حکمت همراهی زنان با کاروان امام حسین علیه السلام می‌نویسد:

زینب علیها السلام خواهر حسین علیه السلام با خطبه‌ها و افشاگری‌های خود، مزه و لذت پیروزی را از ابن‌زیاد و یزید گرفت و قطره‌هایی از زهر کشنده در جام‌های آنان سرازیر کرد؛ یعنی با اقدامات زینب علیها السلام شادی بنی‌امیه دیری نپایید و پیروزی‌شان دوامی نیافت و زمانی دراز نگذشت که نتیجه کار زینب علیها السلام به شکست و نابودی امویان منتهی شد. هر رویداد سیاسی که پس از کربلا به وقوع پیوست از خروج مختار، انقلاب

۱. ر.ک: محمدصادق مزینانی، نقش زنان در حادثه عاشورا، ص ۲۰ - ۱۸.

ابن‌زبیر، سقوط دولت اموی و قیام دولت عباسی و استواری و ریشه‌دار شدن مذهب شیعه، سبب همه این‌ها زینب علیها السلام بود.^۱

نقش آفرینی زنان در حماسه عاشورا

۱. مشارکت در جهاد و شهادت

در نهضت امام حسین علیه السلام زنان همدوش مردان در جبهه مبارزه با دشمن حضور داشتند و همراه و همدل با نهضت امام علیه السلام بودند. همکاری و همراهی زنانی چون طوعه در کوفه با مسلم بن عقیل، همراهی همسران برخی از شهدای کربلا و مبارزه آنان مانند ام‌خلف، همسر مسلم بن عوسجه، ام‌وهب همسر عبدالله بن عمیر کلبی و رسیدن به فیض شهادت، تشویق رزمندگان به ادامه مبارزه، جهاد، شهادت و روحیه‌بخشی به آنان و نیز اعتراض و انتقاد برخی از همسران سپاه کوفه به جنایت‌های شوهران‌شان در سپاه بنی‌امیه مانند همسر خولی، از مصادیق حضور زنان در جبهه مبارزه، جهاد و شهادت است.^۲

ابن‌اثیر درباره به شهادت رسیدن ام‌وهب، همسر عبدالله بن عمیر کلبی می‌نویسد: روز عاشورا وقتی عبدالله بن عمیر کلبی به میدان رفت، ام‌وهب نیز چوبی به دست گرفت و به میدان شتافت؛ ولی امام حسین علیه السلام مانع او شد و فرمود: «زنان موظف به جهاد نیستند». پس از شهادت همسرش به بالین او رفت و صورتش را پاک کرد و گفت: «بهشت بر تو مبارک باد. از خدا درخواست می‌کنم که مرا همراه تو قرار دهد». در این هنگام رستم، غلام شمر با عمود بر سرش زد تا فرقتش شکافته شد و به شهادت رسید.^۳

همچنین نقل است پس از شهادت مسلم بن عوسجه، پسرش خلف، آماده جنگ شد. امام علیه السلام از او خواست که به سرپرستی مادرش پردازد، ولی مادرش او را به جنگ تشویق کرد و گفت: «جز به یاری پسر پیامبر، از تو راضی نخواهم شد». خلف پس از نبردی دلیرانه به شهادت رسید. دشمن پس از شهادت، سرش را از تن جدا کرد و به سوی مادرش پرتاب نمود. ام‌خلف سر را برداشت، بوسید و گریست.^۴

۱. باقر شریف القرشی، *حیة الامام الحسین علیهما السلام*، ج ۲، ص ۲۹۹.

۲. زهرا یزدان‌پناه، *زنان عاشورایی*، ص ۶۶ و ۶۷.

۳. عزالدین علی بن محمد ابن‌اثیر، *الکامل فی التاریخ*، ج ۵، ص ۱۷۹.

۴. محمدباقر مجلسی، *بحارالانوار*، ج ۹۸، ص ۱۴۲.

در واقع قیام امام حسین علیه السلام محصول مشترک ایثار و فداکاری زنان و مردانی است که برای همه مسلمانان و آزاد زنان جهان الگو و اسوه هستند؛ چرا که مردانی که در قیام امام حسین علیه السلام حماسه آفریدند، هر یک دست‌پرورده و تربیت شده دامن زنان شجاع، با ایمان، فداکار و مؤمنی بودند که چنین فرزندان به اسلام و جامعه اسلامی تحویل دادند. در دوران مبارزه امام خمینی ره با حکومت پهلوی و نیز در دوران دفاع مقدس چه بسیار زنان و مادرانی که با الگوگیری از زنان عاشورایی، همواره با تشویق همسر و فرزندان خود، آنان را روانه میدان جهاد می‌کردند و خود در پشت جبهه‌ها به پشتیبانی و تدارکات مشغول بودند. برخی نیز پای در میدان جنگ می‌نهادند و با دست گرفتن اسلحه رو در روی، با دشمن به جنگ پرداختند.

مقام معظم رهبری مدظله‌العالی درباره موقعیت‌شناسی حضرت زینب علیها السلام و همراهی و همدلی ایشان با امام حسین علیه السلام می‌فرماید:

در آن ساعت‌های بحرانی که قوی‌ترین انسان‌ها نمی‌توانند بفهمند چه باید بکنند، او فهمید و امام خود را پشتیبانی کرد و او را برای شهید شدن تجهیز نمود. بعد از شهادت حسین بن علی علیه السلام هم که دنیا ظلمانی شد و دل‌ها و جان‌ها و آفاق عالم تاریک گردید، این زن بزرگ یک نوری شد و درخشید. زینب علیها السلام به جایی رسید که فقط والاترین انسان‌های تاریخ بشریت، یعنی پیامبران می‌توانند به آن‌جا برسند.^۱

ای بتول علی‌نما، زینب	دومین عصمت خدا، زینب
جامع افتخار آل‌الله	مرکز اقتدارها زینب
هر چه خوبی که آفریده خدا	همه حاصل بود تو را زینب

زنان ایران نیز با الگوگیری از حضرت زینب علیها السلام و دیگر زنان حاضر در حادثه جانگداز کربلا، در صحنه‌های مختلفی از دفاع مقدس حضور داشتند؛ چنانکه زنان ذخیره سپاه خرمشهر در مسجد امام صادق علیه السلام در حالی که مسلح بودند، کار حفاظت از مهمات را به صورت پست‌های نگهبانی دو ساعته بر عهده داشتند و گاهی نیز کار توزیع سلاح میان نیروهای داوطلب و مردمی توسط آنان صورت می‌گرفت. تمیز کردن سلاح رزمندگان، خشاب‌گذاری، خالی کردن بار مهمات از کامیون‌ها و ... نیز

۱. بیانات در دیدار با جمعی از پرستاران، ۱۳۷۰/۰۸/۲۲.

از دیگر فعالیت‌های تدارکاتی زنان برای جبهه‌های جنگ بود. زنان در مسجد سیدالشهدا علیه السلام خرمشهر نیز به نگهبانی از مهمات می‌پرداختند. برخی دیگر از زنان نیز در شرایط حساس بمباران‌های هوایی دشمن، کامیون‌های مهمات را از منطقه خطر و تیررس به محل امن منتقل می‌کردند.^۱

۲. آموزش صبر، مقاومت و روحیه‌بخشی

زنان عاشورایی و در رأس آنان اهل بیت امام حسین علیه السلام و به‌ویژه حضرت زینب علیه السلام با رفتار و عملکرد خود، الگویی جامع و کامل در صبر و استقامت و روحیه‌بخشی در شرایط سخت و دشوار بودند. سید بن طاووس درباره توصیه امام حسین علیه السلام به خواهرش درباره صبر و حفظ آرامش می‌نویسد: «امام حسین علیه السلام به او فرمود: خواهرم! آرامش خود را حفظ کن و کاری مکن که دشمن زبان به طعن و ملامت ما بگشاید».^۲

در شرایط سخت و دشواری که دشمن رذالت و پستی را به اوج رساند و به خیمه‌ها حمله کرد و پس از غارت، آن‌ها را آتش زد، هنگام کتک زدن زنان و کودکان، تاخت و تاز با اسب‌ها بر پیکرها و به‌ویژه پیکر مقدس امام حسین علیه السلام و مشاهده این تصاویر توسط زنان و کودکان، اسارت اهل بیت علیهم السلام، عبور کاروان اسرا از قتلگاه شهدا، رنج و سختی سفر اسارت، عبور از کوچه و بازار کوفه، حضور در مجلس ابن زیاد، سفر به شام و حضور در دربار یزید با غل و زنجیر، آنچه که امیدبخش زنان و کودکان ستم‌دیده و داغدار بود، توکل و اعتماد به خدا و صبر و مقاومت زنان با تاسی به حضرت زینب علیه السلام و دیگر زنان اهل بیت علیهم السلام همچون حضرت ام‌کلثوم علیه السلام بود.

زنان عاشورایی به رهبری حضرت زینب علیه السلام از عزیزترین و ارجمندترین سرمایه‌های عمر خود در راه عقیده و اندیشه‌های متعالی خویش گذشتند و با صبر و استقامت در راه رسیدن به هدف، از شهادت همسر، فرزندان و برادران خود نه تنها خمی به ابرو

۱. مرکز اسناد انقلاب اسلامی، «مروری بر نقش‌آفرینی زنان در دوران دفاع مقدس»، ۱۳۹۸/۰۷/۰۳، کد خبر: ۵۲۰۶.

<https://www.irde.ir/fa/news/5206>

۲. علی بن موسی ابن طاووس، *اللهوف علی قتلی الطفوف*، ص ۱۲۷.

نیاوردند؛ بلکه در نهایت ادب و اخلاص حتی برای گرفتن پیکر شهدای‌شان از خیمه خارج نشدند و احساسات خود را مخفی کردند. صدا به شیون و گریه بلند نمی‌کردند تا مبادا امام حسین علیه السلام در مقابل آن‌ها شرمندۀ شود. همین زنان هستند که الگویی برای دیگر زنان مسلمان در طول تاریخ شدند تا آنان نیز به تاسی از زنان عاشورایی، با روحیه استقامت و پایداری پای در میدان مبارزه با دشمن بنهند و هنگامی که فرزندی از دست می‌دهند، بی‌آنکه خم به ابرو بیاورند، به فرمان رهبر و مقتدای خویش سر می‌سپارند و دیگر فرزندان و حتی همسر خویش را راهی میدان نبرد می‌کنند.^۱

۳. پرستاری و مراقبت از کودکان

جمع‌آوری کودکان پراکنده در بیابان، آرام کردن کودکان، رسیدگی به بیماران و مداوای زخمی‌ها، پرستاری از امام سجاد علیه السلام که همزمان با واقعه عاشورا به تدبیر الهی بیمار و در خیمه بستری بود، مراقبت از جان ایشان در مقابل دشمن، حمایت از زنان در مقابل تعدی‌های دیگران به آنان و کودکان، از دیگر نقش‌هایی بود که زنان عاشورایی با تاسی از حضرت زینب علیه السلام هنرمندانه آن را ایفا کردند. امام سجاد علیه السلام درباره پرستاری حضرت زینب علیه السلام از کودکان و مراقبت از احوال آنان می‌فرماید:

إِنَّ عَمَّتِي زَيْنَبَ كَانَتْ تُؤَدِّي صَلَوَاتَهَا مِنْ قِيَامٍ، الْفَرَائِضُ وَالنَّوَافِلِ عِنْدَ سَيْرِ الْقَوْمِ بِنَا مِنْ الْكُوفَةِ إِلَى الشَّامِ وَفِي بَعْضِ الْمَنَازِلِ كَانَتْ تُصَلِّي مِنْ جُلُوسٍ. فَسَأَلْتُهَا عَنْ سَبَبِ ذَلِكَ؟ فَقَالَتْ: أُصَلِّي مِنْ جُلُوسٍ لِشِدَّةِ الْجُوعِ وَالضَّعْفِ مُنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ لِأَنَّهَا كَانَتْ تُنَسِّمُ مَا يُصِيبُهَا مِنَ الطَّعَامِ عَلَى الْأَطْفَالِ لِأَنَّ الْقَوْمَ كَانُوا يَدْفَعُونَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنَّا رَغِيْفًا وَاحِدًا مِنَ الْخُبْزِ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ؛^۲ عمه‌ام زینب در مسیر کوفه تا شام همه نمازهای واجب و مستحب را اقامه می‌نمود و در بعضی منازل نشسته نماز می‌گزارد. از او علت را پرسیدم. فرمود: به خاطر شدت گرسنگی و ضعف در سه شبانه‌روز نماز را نشسته

۱. خبرگزاری تسنیم، «با دستان خودم پنج شهیدم را به خاک سپردم»، ۱۳۹۳/۰۷/۱۹، کد خبر: ۵۲۱۲۱۷.
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/521217/16/07/1393>

۲. عزالدین علی بن محمد ابن اثیر، *الکامل فی التاریخ*، ج ۵، ص ۱۹۳.

۳. عبدالله بن نورالله بحرانی اصفهانی، *عوامل العلوم و المعارف والأحوال من الآيات والأخبار والأقوال*، ج ۱۱، ص ۹۵۴.

می‌خوانم؛ زیرا طعام خود را بین اطفال تقسیم می‌کرد؛ چون مقدار غذایی که دشمنان می‌دادند یک قرص نان برای هر نفر در طول شبانه‌روز بود.

در جامعه اسلامی به تاسی از حضرت زینب علیها السلام است که زنان بسیاری در شرایط دشوار جامعه، به یاری و همدلی با یکدیگر می‌شتابند و به‌ویژه در شرایطی که بیماری همه‌گیر جامعه را فرا می‌گیرد، بر بالین بیماران حاضر می‌شوند و از آنان مراقبت می‌کنند. روزهای مبارزه با دولت منحوس پهلوی و روزهای دفاع مقدس، مشحون از حضور زنانی است که چه در بیمارستان‌های درون شهر و چه در بیمارستان‌های صحرایی و در خط مقدم جبهه، به امداد زخمی‌ها و بیماران می‌شتافتند.

مرحومه دکتر «مریم بهروزی»، یکی از شاخص‌ترین بانوان نقش‌آفرین در جریان انقلاب اسلامی و یکی از اعضای فعال شاخه نظامی بود که تبحر خاصی در تیراندازی داشت. او در سال ۱۳۵۰ ضمن مبارزات سیاسی علیه رژیم پهلوی، برای خانم‌ها جلسات دینی و مذهبی خانگی برگزار می‌کرد. در سال ۱۳۵۴ و در جریان سخنرانی‌های مذهبی - سیاسی، ممنوع‌المنبر شد و تحت تعقیب ساواک قرار گرفت. در سال ۱۳۵۷ با دستور صریح امام خمینی (ره)، در مسجد قبا به سخنرانی درباره حکومت اسلامی و حقوق زن پرداخت و بعد از این سخنرانی، بار دیگر دستگیر و روانه زندان شد. آزادی موقت او پس از یک ماه تحمل زندان، با بهمن ۱۳۵۷ و پیروزی انقلاب اسلامی تقارن پیدا کرد. او پس از تثبیت جمهوری اسلامی، از جمله مبلغان عقیدتی - سیاسی و چهره‌های سرشناس ایران در مجامع بین‌المللی بود. وی در سال ۱۳۹۰ از دنیا رفت و در کنار فرزند شهیدش، مهدی حاجی‌عباسی به خاک سپرده شد.^۱

۴. پاسداری از ارزش‌های دینی

زنان قهرمان عاشورایی، با شجاعتی مثال‌زدنی به حفظ ارزش‌ها و اعتراض به هتک حرمت خاندان نبوت و رعایت عفاف و حجاب در برابر چشم‌های آلوده اهتمام داشتند. اگر چه آنان اسیر بودند و لباس‌ها و خیمه‌هایشان غارت شده بود و با وضع

۱. همشهری آنلاین، «زنان مبارز در خیابان انقلاب»، ۱۴۰۰/۱۱/۲۱، کد خبر: ۶۵۴۵۱۷.

نامطلوبی در معرض دید تماشاچیان قرار داشتند، اما فریاد اعتراض سر می‌دادند و بر حفظ عفاف تأکید می‌کردند؛ چنانکه ام‌کلثوم هنگام عبور اسرا از کوچه و بازار شهر کوفه، فریاد زد: «يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ، أَمَا تَسْتَحْيُونَ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْ تَنْظُرُوا إِلَى حَرَمِ النَّبِيِّ؛^۱ ای مردم کوفه! از خدا و فرستاده او شرم نمی‌کنید که به خانواده پیامبر چشم دوخته‌اید». حضرت زینب علیها السلام نیز در اعتراض به اینکه زنان و کنیزان یزید در سراپرده و به دور از چشم انظار هستند و زنان عاشورایی و اهل بیت علیهم السلام در معرض دید همگان هستند، در خطبه خود در کاخ یزید فرمود:

أَمِنَ الْعَدْلُ يَا ابْنَ الطُّلَقَاءِ! تَحْدِيرُكَ حَرَائِرِكَ وَإِمَاتِكَ وَسَوْفَكَ بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ سَبَابًا قَدْ هَتَكْتَ
سُتُورَهُنَّ وَأَبْدَيْتَ وُجُوهَهُنَّ تَحْدُوبَهُنَّ الْأَعْدَاءَ مِنْ بَلَدِ الْيَبَلَدِ وَيَسْتَشْرِفُهُنَّ أَهْلُ الْمَنَاهِلِ
وَالْمَنَاقِلِ وَيَتَصَفَّحُ وُجُوهَهُنَّ الْقَرِيبُ وَالْبَعِيدُ وَالذَّنِي وَالشَّرِيفُ، لَيْسَ مَعَهُنَّ مِنْ رِجَالِهِنَّ وَلِيٌّ
وَلَا مِنْ حُمَاتِهِنَّ حَمِيٌّ^۲ ای پسر آزادشدگان! آیا این قانون عدل و انصاف است که
زنان و کنیزان خود را پشت‌پرده جای دهی، ولی دختران رسول‌خدا صلی الله علیه و آله را
به صورت اسیران بدین سوی و آن سوی کشانی؟ پرده حجاب ایشان را بدری و
سر و روی‌شان را بگشایی و دشمنان، ایشان را از شهری به شهری ببرند و افراد
بیگانه و فرومایه چهره آن‌ها را بنگرند؟ نه مردی برای سرپرستی آن‌ها به جای
گذارده‌ای و نه حمایت‌کننده‌ای دارند.

۵. مدیریت

سرپرستی کاروان اسرا در آن شرایط دشوار و سخت توسط حضرت زینب علیها السلام درس «مدیریت در شرایط بحران» را به همگان می‌آموزد. بانوی بزرگ کربلا با مدیریت و رهبری بازماندگان کربلا در راستای اهداف نهضت و با هر اقدام خشتی‌کننده عاشورا از سوی دشمن، مقابله کرد و نقشه‌های دشمنان را نقش بر آب نمود. ایشان با فصاحت و بلاغتی ستودنی، در رویارویی با یزید، شجاعت حیدری‌اش را به نمایش گذاشت و به یزید که از پیروزی ظاهری‌اش شادمان بود، فرمود:

أَظَنَنْتَ يَا يَزِيدُ! حَيْثُ أَخَذْتَ عَلَيْنَا أَقْطَارَ الْأَرْضِ وَآفَاقَ السَّمَاءِ فَاصْبَحْنَا نَسَاقًا كَمَا تُسَاقُ
الْأَسَارِي أَنْ بِنَا عَلَيَّ اللَّهُ هَوَانًا وَبِكَ عَلَيْهِ كَرَامَةٌ؟ وَإِنَّ ذَلِكَ لِعَظِيمِ خَطَرِكَ عِنْدَهُ؟ فَشَمَخْتَ

۱. سید عبدالرزاق مقرر الموسوی، مقتل الحسين علیه السلام، ص ۴۰۰.

۲. میرزا حبیب‌الله هاشمی خوبی، منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه، ج ۱۸، ص ۲۸۷.

بِأَنفِكَ وَنَظَرْتَ فِي عَظْفِكَ جَذْلَانَ مَسْرُورًا حَيْثُ رَأَيْتَ الدُّنْيَا لَكَ مُسْتَوْثَقَةً وَالْأُمُورَ مُتَّسِقَةً وَ حِينَ صَفَاكَ مُلْكُنَا وَ سُلْطَانُنَا فَمَهْلًا مَهْلًا أَنْسَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُضَلُّوا لَهُمْ خَيْرٌ لَّأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُنْزِلُ لَهُمُ لَيْزِدَانُوا إِنَّمَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ»؛^۱ ای یزید! آیا می‌پنداری که اینک فضای آسمان و زمین را بر ما تنگ کرده‌ای و ما را همانند اسیران به هر شهر و دیار سوق داده و کشانده‌ای، ما نزد خدا خوار و زیون هستیم و تو در پیشگاه خدا گرامی و عزیز هستی و چیرگی‌ات بر ما به خاطر مقامت در پیش خداست؟ و به همین جهت باد به دماغ انداخته‌ای و با غرور و نخوت به اطراف خود می‌نگری و از اینکه می‌بینی دنیا بر وفق مراد و کام توسست و کارها به دلخواه تو رو به راه و ملک و پادشاهی بر تو صاف و هموار شده است، مسرور و شادمانی؟! اندکی آهسته‌تر و آرام‌تر! مگر فراموش کرده‌ای که خدای عزوجل می‌فرماید: و البته نباید کسانی که کافر شده‌اند، تصور کنند اینکه به ایشان مهلت می‌دهیم برای آنان نیکوست؛ ما فقط به ایشان مهلت می‌دهیم تا بر گناه [خود] بیفزایند و [آن‌گاه] عذابی خفت‌آور خواهند داشت».

مادران شهدا و همسران شهید ما به تاسی از حضرت زینب علیها السلام می‌توانند با بیان و قلم خود، تاریخ مقاومت مردان و زنان این سرزمین را در برابر رژیم طاغوت و مبارزات شجاعانه آن‌ها در هشت سال دفاع مقدس برای نسل امروزی تبیین و این میراث بزرگ ایثار و شهادت را به جوانان منتقل کنند.

کربلا شهری است ای دل، شهریارش زینب است

اعتبارش از حسین و اقتدارش زینب است

نام زینب با حسین حک گشته در ایوان دل

دل که شد بیت‌الحسین، نقش و نگارش زینب است

نتیجه‌گیری

حضور مسئولانه زنان در قیام امام حسین علیه السلام و همدلی و همراهی آنان با نهضت حسینی، گویای آن است که زن می‌تواند برای رسیدن به والاترین مقام انسانی، هم‌پای مردان و شهیدان اسلام گام بردارد و برای تجدید حیات اسلام، مجاهدتی

ثمربخش و چشم‌گیر داشته باشد. این زنان که همانند دیگر زنان دارای عاطفه و احساس بودند، علی‌رغم علاقه به زندگی بی‌دغدغه و بدون اضطراب، با تشویق همسر و فرزندان برای یاری فرزند رسول‌خدا صلی الله علیه و آله، خود نیز همراه و هم‌پای آنان در مسیر اعتلای حق و جامعه اسلامی کوشیدند تا در تعارض دین و دنیا، دین را مقدم بدانند و در پی ادای تکلیف شرعی خویش با گذشتن از خود و تمایلات نفسانی حلال، نام خویش را در تاریخ جاودانه کنند.

فهرست منابع

کتاب

۱. ابن‌اثیر، عزالدین علی بن محمد، *الکامل فی التاریخ*، بیروت: دار صادر، ۱۳۹۹ق.
۲. ابن‌طاووس، علی بن موسی، *اللاهوف علی قتلی الطفوف*، ترجمه احمد فهری زنجانی، چاپ اول، تهران: جهان، ۱۳۴۸ش.
۳. انیسی، فریبا، شرحی بر مظلومیت شهدای زن، مجله پیام زن فروردین ۱۳۸۷، شماره ۱۹۳.
۴. بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نورالله، *عوامل العلوم و المعارف و الأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال* تصحیح محمدباقر ابطحی اصفهانی، چاپ دوم، قم: مؤسسه الامام المهدی علیه السلام، ۱۳۸۲ش.
۵. شریف قرشی، باقر شریف، *حیة الامام الحسین علیه السلام*، چاپ اول، قم: مکتبه الداوری، ۱۳۹۶ق.
۶. مجلسی، محمدباقر، *بحار الانوار*، بیروت: مؤسسه الوفا، ۱۴۰۳ق.
۷. مزینانی، محمدصادق، *نقش زنان در حادثه عاشورا*، چاپ اول، قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۰ش.
۸. مقرر الموسوی، سید عبدالرزاق، *مقتل الحسین علیه السلام*، بیروت: دار الكتاب الاسلامی، ۱۳۹۹ق.
۹. هاشمی خویی، میرزا حبیب‌الله، *منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه*، ترجمه حسن حسن‌زاده آملی و محمدباقر کمره‌ای، چاپ چهارم، تهران: مکتبه الاسلامیه، ۱۴۰۰ق.
۱۰. یزدان‌پناه، زهرا، *زنان عاشورایی: نقش زنان در نهضت امام حسین علیه السلام (از عشورا تا سقوط امویان)*، چاپ اول، تهران: هلال، ۱۳۸۳ش.

پایگاه‌ها

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی و دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله العظمی سید علی خامنه‌ای.
۲. خبرگزاری تسنیم، «با دستان خودم پنج شهیدم را به خاک سپردم»، ۱۳۹۳/۰۷/۱۹، کد خبر: ۵۲۱۲۱۷.
۳. مرکز اسناد انقلاب اسلامی، «مروری بر نقش آفرینی زنان در دوران دفاع مقدس»، ۱۳۹۸/۰۷/۰۳، کد خبر: ۵۲۰۶.
۴. همشهری آنلاین، «زنان مبارز در خیابان انقلاب»، ۱۴۰۰/۱۱/۲۱، کد خبر: ۶۵۴۵۱۷.

